

طبقه، بحران و دولت

تأليف:

ارنست رابینز رایت

ترجمه:

ناصر هادیان

فرزاد کلبعلی

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

تهران - ۱۳۹۵

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه: زایت، اریک اولین، ۱۹۲۷-م. / Wright, Erik O lin
عنوان و نام پدیدآور: طبقه، بحران و دولت/ اریک اولین رایت؛ ترجمه ناصر هادیان، فرزاد کلبعلی؛ [به سفارش] دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره نشر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۲۴۶ ص.: نمودار.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۶۱-۷۳۲-۵
بها: ۱۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: Class, Crisis, and the State, c1978

موضوع: بحران اجتماعی

موضوع: رکود اقتصادی

موضوع: بوروکراسی

موضوع: سرمایه‌داری

شناسه افزوده: هادیان، ناصر، ۱۳۱-، مترجم

شناسه افزوده: کلبعلی، فرزاد، ۱۳۷۰-، مترجم

شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، اداره نشر

شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ط ۲ ر ۹ / ۴۰۹

رده‌بندی دیویی: ۳۰۵/۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۲۳۰۰۸

طبقه، بحران و دولت

تألیف: اریک اولین رایت

ترجمه: ناصر هادیان، فرزاد کلبعلی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۵

همراهی امور نشر: بیتا طهرانیان

ویراستار ادبی: مریم حجازی

صفحه‌آرایی: سحر حسینی صنعتی

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره نشر وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۲۹۷۰۲۹، شماره: ۲۲۸۳۲۵۶۵

نمایندگی و فروشگاه مرکزی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، پاساژ ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲

تلفن فاکس: ۶۶۹۵۲۲۹۰، تلفن همراه: ۰۹۳۵۹۶۴۹۰۲۷، تلفن: ۶۶۲۹۰۳۱۵

فروشگاه شماره ۲: خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، جنب مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فهرست مطالب

۱	مقدمه‌ای بر ترجمه
۷	سپاسگزاری
۹	فصل ۱ - مقدمه روش شناختی
۱۲	پیوند نظریه با داده‌ها در پژوهش اجتماعی
۱۵	شیوه‌های تعیین‌کننده‌گی و الگوهای تعیین‌کننده‌گی
۱۶	(۱) وجه تحدید ساختاری
۱۸	(۲) وجه گزینش
۲۰	(۳) بازتولید/عدم بازتولید
۲۱	(۴) حدود هم‌پاسی کا کردی
۲۳	(۵) وجه ایجاب تغییر
۲۵	(۶) وساطت
۲۹	جستارهای اصلی کتاب
۳۳	فصل ۲ - ساختار طبقاتی جوامع ما همداری پیشرفته
۳۵	نظریه‌ی تعیین‌کنندگی ساختاری طبقه پولانزاس
۳۵	چارچوب کلی
۳۷	تعیین‌کنندگی ساختاری طبقه کارگر و خرده بورژوازی جدید
۴۴	تعیین‌کنندگی ساختاری طبقه‌ی بورژوازی
۴۷	نقد و بررسی تحلیل پولانزاس
۴۸	مرزهای فی‌ما بین طبقه‌ی کارگر و خرده بورژوازی جدید
۶۲	وحدت طبقاتی خرده بورژوازی سنتی و جدید
۶۴	مرز طبقاتی طبقه‌ی بورژوازی
۶۶	یک مفهوم‌سازی جایگزین از مرزهای طبقاتی
۶۶	جایگاه‌های متناقض درون روابط طبقاتی
۶۹	فرایندهای روابط طبقاتی
۷۹	تحلیل جایگاه‌های متناقض درون روابط طبقاتی
۹۴	منافع طبقاتی و تعریف مواضع طبقاتی
۹۵	منافع طبقاتی بنیادین و منافع طبقاتی مستقیم
۹۸	جایگاه طبقاتی مواضع طبقاتی مستقیماً به وسیله‌ی روابط تولید تعیین نشده است
۱۰۴	تعاریف بسیط از طبقات

۱۰۵	 ساختار طبقاتی و مبارزه طبقاتی
۱۰۶	 منافع طبقاتی و قابلیت‌های طبقاتی
۱۱۰	 ساختار طبقاتی، صورت‌بندی طبقاتی و مبارزه طبقاتی
۱۱۶	 نتیجه‌گیری
۱۱۹	 فصل ۳ - دگرگونی‌های تاریخی گرایش‌ات بحرانی سرمایه‌داری
۱۱۹	 مقدمه
۱۲۲	 معنای انباشت
۱۲۳	 روابط اجتماعی سرمایه‌داری
۱۲۴	 ارزش اضافی
۱۳۴	 موانع و تناقضات در فرایند انباشت
۱۳۵	 ترکیب اندام وار سرمایه - سرمایه منزولی سود
۱۴۸	 نظریه‌های مصرف نامادی به ران اقتصادی
۱۶۰	 نظریه‌های انقباضی سود
۱۶۸	 هزینه‌های دولت و انباشت
۱۷۹	 توسعه سرمایه‌داری و موانع انباشت
۱۸۳	 گذار از تولید کالایی ساده به بازتولید گسترده
۱۸۴	 گذار از انباشت اولیه به تولید کارگاهی
۱۸۵	 گذار از تولید کارگاهی به تولید ماشینی
۱۸۷	 ظهور یکپارچه‌سازی سرمایه‌ای انحصاری
۱۸۹	 سرمایه‌داری انحصاری پیشرفته
۱۹۵	 فصل ۴ - بوروکراسی و دولت
۱۹۷	 مباحثه‌ی وبر
۲۰۹	 مباحثه‌ی لنین
۲۲۰	 مقایسه
۲۲۲	 تعیین‌کننده‌های ساختار سازمانی
۲۲۴	 ماهیت دولت و سیاست: سازمان - نخبه در برابر ساختار - طبقه
۲۲۶	 شکل سازمانی و پاسخگویی
۲۲۷	 معنای تناقضات و محدودیت‌های پیش روی امر ممکن
۲۳۱	 عناصر یک سنتز: مبارزه طبقاتی و ساختار سازمانی

مقدمه‌ای بر ترجمه

این احتمالاً اولین کتاب از آثار متعدد اریک اولین راییت است که به فارسی ترجمه و منتشر می‌گردد، اما دانشجویان و اساتید اقتصاد سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی و علوم سیاسی و علوم اجتماعی هم و بیش با دیدگاهها و نظریات این جامعه‌شناس مارکسیست آشنا هستند. اگرچه در باب این شناخت بیشتر در میان دانشجویان احتمالاً محدود به دانشجویان دوره‌های تکمیل است و با وضعیت کنونی دانش و علوم اجتماعی در کشورمان، احتمالاً تنها در دوره‌های دکتری و بالاتر می‌توان سراغ خوانندگان آثار راییت را گرفت اما ما به جد معتقدیم خوانش آثار این جامعه‌شناس کلیدی برای هر دانشجویی بویژه از دوره‌های کارشناسی واجب و حیاتی است. این امر خاصه برای دانشجویان رشته علوم سیاسی از هر رشته‌ی دیگری ضروری‌تر می‌نماید زیرا راییت به راستی این مکان را به دانشجو می‌دهد تا بدون در غلطیدن به سطحی‌نگری‌های رهیافت حاکم بر اقتصاد سیاسی و علوم اجتماعی معاصر، خاصه در رشته‌های اقتصاد، پژوهشگری اجتماعی، جامعه‌شناسی سیاسی و علوم سیاسی، ضمن برخورداری از مبانی فلسفی غنی از چارچوب‌هایی استوار جهت پژوهش‌های کاربردی در حوزه‌های کلان قشربندی اجتماعی، نابرابری‌ها، نیروهای اجتماعی و عملکرد و ماهیت دولت برخوردار شود. هدف اصلی ما از ترجمه حاضر دقیقاً اهمیت روش‌شناختی و کاربرد پژوهشی این اثر و دیگر آثار راییت است که امیدواریم اثر حاضر مقدمه‌ای برای رفتن به سراغ دیگر آثار این نویسنده و طیف تحلیلی‌ها نظیر جرالد آلن کوهن فقید گردد. علاوه بر آن ما خوشحال می‌شویم اگر هر فردی برای خوانش این اثر و دیگر آثار راییت و دیگران البته - به متن اصلی مراجعه و مشقت خوانش به زبان اصلی را بر خویش هموار سازد. چه اینکه چنین امری بر هر ترجمه‌ای، حتی وفادارترین ترجمه‌ها، اولویت و برتری دارد.

نخستین بار در میان آثار فارسی حسین بشیریه در جلد نخست کتاب تاریخ اندیشه‌های سیاسی قرن بیستم، به صورت مختصر به نظریه‌ی اریک اولین رایت در باب دولت سرمایه‌داری می‌پردازد. علاوه بر این بشیریه در کتاب جامعه‌شناسی سیاسی خود، از آرا وی جهت تحلیل جامعه‌شناسی سیاسی دولت بهره گرفته است. اخیراً نیز سهراب بهداد و فرهاد نعمانی چارچوب نظری "طبقه و کار در ایران" را کاملاً بر اساس نظریات اریک اولین رایت استوار ساختند؛ اگرچه اثر مشترک این دو اقتصاددان ایرانی به زبان انگلیسی منتشر شد اما ترجمه فارسی آن به شناخت و بسط نظریات رایت در حوزه جامعه‌شناسی سیاسی کمک وافری نمود. اخیراً ترجمه مقاله‌ای از این نویسنده توسط عزت الله فولادوند در مجموعه‌ای با عنوان "فلسفه و جامعه و سیاست" منتشر شد که احتمالاً تنها ترجمه موجود از آثار رایت به فارسی است. علی‌نعم، آشنایی اندکی از آثار رایت در ایران، بی‌اغراق وی از مطرح‌ترین و بزرگترین جامعه‌شناسان جهان بویژه در حوزه طبقه و نابرابری‌های اجتماعی است. طیف وسیعی از آثار دانشگاهی که دانشگاه‌های کمبریج و ویسکانسین در کنار انتشارات (New Left Books) (Verso) از وی منتشر کرده‌اند، چهره‌ی دانشگاهی شناخته شده‌ای از وی پدید آورده است. اریک اولین رایت، جزو نخله‌ی فکری نومارکسیستی به شمار می‌رود که به مارکسیسم تحلیلی معروف است. در باب این کتاب‌های تحلیلی و چیستی مارکسیسم تحلیلی کتاب‌های زیادی نگاشته شده که از جمله آنها اثری به ویراستاری خود رایت است. رایت استاد جامعه‌شناسی کرسی سی. رایت میلز در دانشگاه ویسکانسین - مدیسون است. برخی آثار رایت به شرح ذیل است:

The Politics of Punishment: A Critical Analysis of Prisons in America. Harper and Harper 1973

Class structure and income determination. Academic Press 1979

Classes. Verso 1985

Reconstructing of Marxism. Verso 1992

The Debate on Classes. Verso 1989

Interrogating Inequality. Verso 1994

Class Counts. Cambridge University Press 2000

Deepening Democracy. Verso 2003

Approaches to Class Analysis. Cambridge University Press 2005

Envisioning Real Utopia. Verso 2010

American Society: how it really works. W.W. Norton 2011

Alternatives to Capitalism: proposals for a democratic economy. New Left Project 2014

کتاب حاضر از اولین آثار رایت، و اولین کتاب وی است که در عین حال احتمالا مطرح ترین اثر وی نیز به شمار می‌آید. در نیمه دوم دهه هفتاد ناصره‌ادیان این کتاب را در کنار آثار دیگری از جامعه‌شنان نظریه انتقادی در دوره‌های تکمیلی دانشکده حقوق دانشگاه پنسلوانیا تدریس می‌نمود. این امر به همراه بهره‌ای که راقم این سطور از آثار رایت و نخله‌ی تحلیلی^{۱۸} چارچوب نظری رساله دکتری خویش برد موجب گردید تا فکر ترجمه‌ی این کتاب به طرح گردد. اما دلایل اصلی ترجمه - علی‌رغم آنکه من همواره شاهد دوری استادمان^{۱۹} از کتب ترجمه بوده و تأکیدات وی بر خوانش متون به زبان اصلی بر دانشجویان دوره دکتری یکی دو دهه اخیر دانشکده حقوق آشکار است - اهمیت کتاب "طبقه، بحران و دولت" از بحث روش‌شناسی و نقش بی‌بدیل آن در اقتصادسیاسی رادیکال، جامعه‌شناسی^{۲۰} و حوزه‌های تحلیل طبقاتی است. در اینجا قصد نداریم تا به سیاق تقریبا مرسوم و البته خطرناک از حیث تنبیل‌پروری فکری - شمه‌ای کلی از کتاب به دست دهیم. چرا که این امری احتمالا مشوق برخی اذهان برای خلاصه‌سازی‌های دلخواهانه از اثر، بدون خوانش آن خواهد شد. اما ذکر چند نکته در باب اهمیت و چرایی لزوم خوانش اثر حاضر می‌تواند مفید باشد؛ اولین نکته چیزی است که در کل فصل نخست کتاب آمده و اهمیت روش‌شناسی حتی کتاب را نمایانده است؛ رایت همانگونه که خود در فصل نخست کتاب حاضر و بعدها کتابی در باب چپستی مارکسیسم تحلیلی توضیح داده در برابر اتهام پوزیتیویست‌ها و جریان غالب دال بر دگماتیسم و کلی‌گویی‌های انتزاعی جامعه‌شناسی مارکسیستی، برخی دانشجویان و دانشمندان علوم اجتماعی آمریکای شمالی نظیر جرال آلن کوهن، رایت، مایکل بوراووی، جان رومر، جان الستر و... با استفاده از میراث مارکس جوان و تفسیرهای اوماننیستی افرادی نظیر دونایفسکایا و لوکاج جوان از یکسو و برخی نوآوری‌های مفهومی آلتوسر نظیر مفهوم تعیین‌کننده‌گی چندعلیتی وی به ساخت

مبانی نظری جدیدی در حوزه‌های تاریخ، فلسفه، جامعه‌شناسی و اقتصاد مارکسی دست زدند که کاملاً متفاوت از تفاسیر رایج در مارکسیسم دولتی و حتی دیگر انواع نحله‌های مارکسیسم غربی بود. به این ترتیب که در حوزه‌ی فلسفه آنان از این ایده که فلسفه‌ی مارکس همچون بخشی از فلسفه‌ی قاره‌ای و خاصه فلسفه‌ی ایدئالیستی آلمانی که صرفاً کله پا شده هیچ امکان تلفیق و قرابتی با فلسفه‌ی تحلیلی یا فلسفه جهان انگلوساکسون ندارد انتقاد کردند. این امر البته محدود به تحلیلی‌ها نیست و پیش از آنان افرادی نظیر آلکس کالینکوس در مارکسیسم و فلسفه بطلان چنین جدایی مطلق را نشان داده و به اشتراکات و امکان تلفیق این دو جهان فلسفی پرداخته‌اند. همچنین دیوید روبنشتاین در «مارکس و ویتگنشتاین» چنین کرده است [اما تحلیلی‌ها اهداف دیگری داشتند که باید مبرترین آن امکان چیزی مشابه کمک فلسفی که فلسفه انگلوساکسون به کاربردی کردن و پژوهشی نمودن علوم اجتماعی جهان انگلوساکسون نموده، در باب فلسفه مارکسی و علوم اجتماعی رادیکال است. به عبارت دیگر با بهره‌گیری از چنان تلفیقی و یافتن وجه اشتراک این دو فلسفه، نوعی جواز و امکان کاربردی کردن علوم اجتماعی و اقتصاد مارکسی درون رها کردن مبانی فلسفی و نظری مارکسی را فراهم نمودند. البته در این بین برخی از دانشمندان با فلسفه پراگماتیستی انگلوساکسون را جلو بردند که عملاً از دایره مارکسی به جهان پسا-مارکسیسم، آن هم با تأکید بر «پسا» به قول شانتال موفه، وارد شدند و یکی از روش اولترا لیبرالیسم یا پست مدرنیسم آمریکایی را برگزیدند. نکته دوم بهره‌ای بود که از انقلاب معرفت‌شناختی آلتوسر بردند؛ تحلیلی‌ها آلتوسری نیستند و در بسیاری موارد ضدآلتوسری‌اند اما همانگونه که رایت به کرات در آثار خود گفته و یا کوهن در «نظریه‌ی تاریخ مارکس» بیان می‌دارد تفاسیر و تعبیرات آلتوسر از مارکس در حوزه‌ی معرفت‌شناسی و روش‌شناسی بویژه مفهوم «تعیین‌کنندگی چندجانبه» [که خود آلتوسر متأثر از لاکان گرفته بود] و مفهوم علیت ساختاری، کمک شایانی به تحلیلی‌ها نمود تا تکیه‌گاه محکم روش‌شناختی برای بنیان نهادن نوعی علوم اجتماعی مارکسی بیابند که ضمن حفظ منطق نظریه‌ی تاریخ مارکس از سطح انتزاعیات فلسفی محض و یا شعاردهی کلی‌گویانه

ایدئولوژیک به سطح زمین سخت پژوهش‌های کاربردی برسد. خوانش آثار رایت و کوهن و بسیاری دیگر از تحلیلی‌ها نشان می‌دهد آنان موفق به خلق چنین دانشی شدند اگرچه در آخر راه برخی از آنان کل منطق نظریه‌ی تاریخ مارکس (اماتریالیسم تاریخی) را با امعا و احشا آن دور ریختند و به همان اردوگاهی پیوستند که در آغاز نقد می‌کردند.

در اینجا جا دارد به رسم حق شناسی از دوستان و بزرگوارانی یاد کنیم که به انجا مختلف در چاپ این اثر یاری گر ما بودند؛ ما به دکتر مصطفی زهرانی مدیرکل محترم مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه بیش از هر کس در این زمینه مدیونیم. بویژه رحم‌ان سطور بابت کمک‌های مادی و معنوی این دانشمند دانش دوست در زمینه اثر حاضر و سایر روش‌هایی که بخت انجام آن در مرکز مذکور را دارا بوده است، از زحمات و حمایت‌های بی‌شمار دکتر زهرانی سپاسگزار است. همچنین باید از دوست عزیزم آقای محمدرضا مقیسه و موسسه انتشاراتی انتخاب رسانه ایشان بابت کمک‌هایشان در تسهیل چاپ اثر حاضر تشکر کنیم. واقع تاییپ این اثر که با زحمت خانم محب‌الدین در موسسه مذکور انجام گرفته مرهون زحمات آقای مقیسه است که بدون دریافت هیچ هزینه‌ای آن را در موسسه انتشاراتی شان به ما تحویل دادند. در بازه‌ی زمانی کوتاهی انجام دادند؛ از ایشان و خانم محب‌الدین تاییپست حرفه‌ای موسسه مذکور کمال تشکر دارم. از آقای حاج عزیزی کارشناس محترم مرکز مطالعات وزارت خارجه بابت پیگیری‌ها و زحمات وافر شان عمیقاً سپاسگزاریم و در آخر صمیمانه تبریک‌ها را بشار تک‌تک کارکنان بخش‌های فنی و چاپ مرکز انتشارات وزارت خارجه که در تمام می زحمت اصلی پدید آمدن آثار علمی را بر دوش دارند تقدیم می‌داریم.